

Ankstyviausi žirgų palaikai laidojimo objektuose Lietuvoje

Algimantas Merkevičius, Lijana Muradian

Straipsnyje nagrinėjama žirgo laidojimo papročio formavimosi ankstyvuojų metalų laikotarpiu dabartinėje Lietuvos teritorijoje pradžia. Pristatomi surinkti duomenys apie ankstyviausius žirgų palaikus žmonių laidojimo vietose. Šių gyvūnų kaulų iki šiol rasta tik vakarinėje Lietuvos dalyje – Kurmaičių, Kvecių ir Ėgliškų pilkapynuose, įrengtuose nedidelėje teritorijoje Akmenos, Tenžės ir Danės upių pakrantėse. Pilkapuose, kuriuose vyrauja degintiniai žmonių kapai, aptikta atskirų, nedegintų žirgų kūno dalių. Šie laidojimo objektai datuojami vėlyvojo žalvario amžiaus pabaiga–ankstyvuojų geležies amžiumi. Toks laidosenos pokytis siejamas su išskirtinės žirgo padėties formavimosi pradžia Baltijos regione II ir I tūkst. pr. Kr.

Reikšminiai žodžiai: žirgų laidojimo pradžia, vėlyvasis žalvario amžius, ankstyvasis geležies amžius, Vakarų Lietuva, pilkapiai.

The article investigates the beginning of the custom to bury horses during the Early Metal Period in the territory of Lithuania. The collected data of the earliest horse remains found in human burial sites are presented. Horse bones were discovered only in Western Lithuania: in Kurmaičiai, Kveciai, and Ėgliškės barrow cemeteries that are located near Akmena, Tenžė, and Danė rivers respectively. Some parts of unburnt horse remains were found within mounds where cremation was the dominant type of human burial. The examined barrow mounds date back to the end of the Late Bronze and Early Iron Ages. Changes in the burial rites are associated with the formation of special status of horses in the Baltic region during the second and first millennium BC.

Key words: the beginning of horse burials, Late Bronze Age, Early Iron Age, West Lithuania, burial mounds.

ĮVADAS

Arklis¹ priešistorinių bendruomenių gyvenime palaipsniui užėmė išskirtinę vietą. Jis buvo naudotas maistui, traukė vežimą, juo buvo jojama, jis aukotas, iš arklio kaulų ar kitų kūno dalių (odos, ašutų ir kt.) buvo gaminami dirbiniai. Šis gyvūnas taip pat vaizduotas įvairiuose dirbiniuose, laidotas kartu su žmonėmis arba atskirai ir buvo vienas iš individų socialinio statuso simbolių (Grigalavičienė, 1995, p. 98–100; Demakopoulou *ir kt.*, 1998, p. 260–261; Bradley, 2005, p. 172, 177–182; Pearson, 2008, p. 10–11; Maldre, Luik, 2009, p. 43–44). Holoceno pradžioje laukiniai arkliai *Equus ferus* buvo paplitę didelėje Eurazijos teritorijoje, nuo Portugalijos iki Vakarų Kinijos (Lasota-Moskalewska, Szymczak, Khudzhazarov, 2009, p. 14). Rytų Baltijos regione laukinių arklių kaulų aptikta keliuose mezolito laikotarpio objektuose (Girininkas, Daugnora, Antanaitis-Jacobs, 2009,

p. 22–23; Maldre, Luik, 2009, p. 37). Vis dar aktyviai diskutuojama, kada ir kur pirmiausia buvo prijaukinti arkliai. Turimais duomenimis, anksčiausiai tai galėjo įvykti Juodosios–Kaspijos jūros stepėse apie 5000 m. pr. Kr. ar netgi šiek tiek anksčiau (Gimbutas, 1991, p. 353; Anthony, 2007, p. 200; Lasota-Moskalewska, Szymczak, Khudzhazarov, 2009, p. 14–21). Neolito laikotarpiu arkliai pradėti laidoti ir aukoti. Vieni iš ankstyviausių arklių kapų rasti Jamnajos ir katakombų kultūrų paminkluose, kuriuose kartu su palaidotais žmonėmis rasta arklio kaukolių, kanopų, o kartais ir kitų gyvulių – galvijų, avių / ožkų, šunų palaikų. Arklių palaikų taip pat rasta kai kuriuose rutulinių amforų, virvelinės keramikos, varpinių taurių kultūrų kapuose (Adams, Mallory, Miller, 1997, p. 279).

Paprotys laidoti žirgą Rytų Baltijos regione išplito laikotarpiu po Kristaus gimimo. Dabartinėje Lietuvos teritorijoje aptikti žirgų kapai daugiausia datuojami I tūkst.–II tūkst. pirmąja puse. Per šį ilgą laikotarpį susidarė tam tikri regioniniai skirtumai, žirgų kapai įgijo savitų bruožų (Alseikaitė-Gimbutienė, 1946, p. 55–57, 137–138; Куликаускаене, 1953, с. 211–222; Tautavičius, 1981, p. 18–43; Daugnora, 1994, p. 86–90; Bliujienė, Butkus, 2007, p. 95–116). Tačiau

¹ Šiame straipsnyje vartojami du terminai tos pačios rūšies gyvūnui įvardyti – arklis ir žirgas. Arklio terminu įvardijamas neprijaukintas arba ūkyje naudotas gyvūnas, o žirgo terminu – laidotas ir kituose ritualuose naudotas gyvūnas.

žirgų laidojimo papročio formavimosi ištakos Lietuvos teritorijoje atsekamos ankstyvajame metalų laikotarpyje. Šis svarbus pokytis to meto bendruomenių laidosenoje kol kas nėra plačiau nagrinėtas.

Tyrimų duomenys apie ankstyviausius laidojimo paminklus, kuriuose rasta žirgų kaulų, yra beveik nepublikuoti. Keliuose straipsniuose, kurių viename analizuojami vėlesnio laikotarpio žirgų kapai, o kitas skirtas Kurmaičių laidojimo paminklo medžiagai publikuoti, trumpai paminėti tik Kurmaičių pilkapiuose aptikti žirgų dantys (Куликаускаене, 1953, c. 212; Kulikauskas, 1968, p. 27, 33). Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti ir interpretuoti surinktus duomenis apie ankstyviausius žirgų palaikus, aptiktus laidojimo paminkluose Lietuvoje.

ARKLIAI ANKSTYVAJAME METALŲ LAIKOTARPYJE LIETUVOJE

Ankstyviausi arklių kaulai, aptikti dabartinėje Lietuvos teritorijoje, datuojami vėlyvuju neolitu–ankstyvuju žalvario amžiumi (Girininkas, Daugnora, Antanaitis-Jacobs, 2009, p. 22–31). Jų rasta 13 minėto laikotarpio gyvenviečių, kurios paplitusios įvairiose Lietuvos teritorijos dalyse. Arklių kaulų, palyginti su kitų gyvūnų kaulais, rastais šiose gyvenvietėse, yra nedaug. Nustatyta, kad iki šiol vėlyvojo neolito–ankstyvojo žalvario amžiaus gyvenvietėse rasti mažiausiai 20 arklių palaikai. Minimalus arklių skaičius, aptiktas kiekvienoje iš gyvenviečių, svyruoja nuo 1 iki 3 (Girininkas, Daugnora, Antanaitis-Jacobs, 2009, lent. 1, 2, 3, 4). Remiantis šia osteologine medžiaga, keliami hipotezė, kad vėlyvajame neolite–ankstyvajame žalvario amžiuje dabartinėje Lietuvos teritorijoje galėjo būti pradėti prijaukinti arkliai (Girininkas, Daugnora, Antanaitis-Jacobs, 2009, p. 28, 29).

Arklių kaulų aptikta ir ankstyvojo metalų laikotarpio piliakalniuose: Narkūnuose, Petrašiūnuose, Nevieriškėje, Aukštadvaryje, Sokiškėse, Kereliuose, Juodonyse, Moškėnuose, Velikuškių 1-ame (Grigalavičienė, 1995, p. 98–100; Daugnora, Girininkas, 1996, p. 119–142; Luik, Maldre, 2007, pav. 2). Dalis arklių kaulų suskaldyti, todėl manoma, kad tuo metu arkliai buvo naudoti maistui (Grigalavičienė, 1995, p. 99). Ištyrus Kerelių, Narkūnų, Nevieriškės, Sokiškių kaulinius dirbinius nustatyta, kad kai kurie jų (pvz., ylos,

smeigtukai) galėjo būti pagaminti iš arklio kaulų (Daugnora, Girininkas, 1996, p. 122–137, lent. 45, 46, 50, 55; Luik, Maldre, 2007, p. 9–10, 16–17, pav. 19, 24). Dirbinių iš arklio kaulų taip pat aptikta Moškėnų ir Velikuškių 1-ame piliakalniuose, tačiau jie tyrinėti dar iki Antrojo pasaulio karo, todėl tikslesnis šių dirbinių datavimas neaiškus (Daugnora, Girininkas, 1996, p. 138–141, lent. 57).

Kai kuriuose ankstyvuju metalų laikotarpiu datuojamuose objektuose aptikta su žirgo aprangos detalėmis susijusių dirbinių. Baudėjų lobyje, kuris datuojamas vėlyvojo žalvario amžiaus pabaiga–ankstyvuju geležies amžiumi, kartu su kitais dirbiniais² aptiktos keturios metalinės gaubtos plokštelės. Tiksliai jų paskirtis nežinoma, tačiau kai kurie tyrinėtojai linkę manyti, kad šie dirbiniai galėjo būti žirgo aprangos papuošalai (Puzinas, 1938, p. 204), diržo apkalai ar žirgo kamanų papuošimai (Grigalavičienė, 1995, p. 188). I tūkst. pr. Kr. antros pusės–I tūkst. po Kr. pradžios Petrašiūnų piliakalnyje aptikta kaulinių žąslų laužtukų (Grigalavičienė, 1995, p. 99), o Žemaitiškės 2-ojoje gyvenvietėje, datuojamoje vėlyvojo neolito pabaiga–ankstyvuju žalvario amžiumi, aptiktos dvi iš rago pagamintos plokštelės, kurių išlikę tik fragmentai, tyrinėtojų interpretuojamos kaip galimos žąslų laužtukų dalys (Girininkas, Daugnora, Antanaitis-Jacobs, 2009, p. 23, pav. 2). Kaulinių žąslų laužtukų rasta ir kituose Rytų Baltijos regiono ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietėse ir kapinyuose (Maldre, Luik, 2009, p. 41).

Ankstyvajame metalų laikotarpyje tam tikros žirgų kūno dalys pradėtos ir laidoti. Išanalizavus šio laikotarpio laidojimo paminklų Lietuvoje tyrimų duomenis, nustatyta, jog žirgų kaulų, priskirtinų ankstyvajam metalų laikotarpiui, aptikta tik Vakarų Lietuvoje, penkiuose trijų pilkapynų – Kurmaičių, Kvecių ir Ėgliškių – pilkapiuose (lentelė).

Kurmaičiai. Kurmaičių pilkapynas ir kapinynas (Kretingos r. sav.) įrengtas pakilumoje, Akmenos upės dešiniajame krante (dab. Padvarių tvenkinys). Archeologiniai kasinėjimai čia vykdyti 1940, 1948, 1950, 1951 ir 2010 m. Jų metu tirti pilkapiai, jų aplinka ir kapinynas su besijungiančiais akmenų vainikais. Šioje

² Baudėjų lobį sudaro: įvijinis smeigtukas, 2 įvijinės apyrankės, 4 išgaubtos kūgio formos ir 1 įgaubtu viduriu plokštelės, kabutis ir lazdelės fragmentai (Grigalavičienė, 1995, p. 177, pav. 102).

Lentelė. Žirgų palaikai ankstyvojo metalų laikotarpio pilkapiuose Vakarų Lietuvoje

Table. Horse remains found in West Lithuania barrows dated to the Early Metal Period

Laidojimo paminklas	Kapo numeris	Tyrimų metai ir vadovas	Žirgo kūno dalys	Požymiai	Radimo vieta pilkapyje
Kurmaičiai	Pilkapis Nr. 8	1950 m. Pranas Kulikauskas	Du dantys	Kaulai nedeginti	Vienas dantis rastas sampile, kitas – sampilo apatinėje dalyje, apie 70 cm gylyje
	Pilkapis Nr. 11	1940 m. Pranas Baleniūnas	Du dantys	Kaulai nedeginti	Rytinėje pilkapiro dalyje, 30 cm gylyje
Kveciai	Pilkapis Nr. 1	1963 m. Algimantas Merkevičius	Kaukolė ir keletas neidentifikuotų kaulų	Kaulai nedeginti, apnykę	Pietrytinėje pilkapiro dalyje, prie išorinio akmenų vainiko. Žirgui įrengta akmenų konstrukcija, kuri pradėjo matytis 30 cm gylyje, kvadratuose R-S-T-3-4-5
Ėgliškės	Pilkapis Nr. 1	1969 m. Elena Grigalavičienė	Dantys ir neidentifikuoti kaulai	Kaulai nedeginti, apnykę. Tikslus rastų žirgų skaičius nenustatytas	Šiaurės vakarinėje pilkapiro dalyje, tarp centrinio ir vidurinio akmenų vainikų, apie 30–40 cm į šiaurės vakarus nuo centrinio akmenų vainiko, žirgo kaulai buvo pasklidę apie 1 × 1 m dydžio plote, aptikti apie 10 cm gylyje (pilkapiro viršus nuardytas, žemės iki palaidojimo nukastos buldozeriu), kvadratuose X-28-30, Y-30-32
	Pilkapis Nr. 2	1974 m. Elena Grigalavičienė	Dantys	Dantys nedeginti, tikslus rastų dantų skaičius nenustatytas	Šiaurinėje–šiaurės rytinėje pilkapiro dalyje, kvadratuose G ₁ F ₁ – 23, 24, H ₁ – 25

archeologinėje vietovėje rasti degintiniai ir griautiniai kapai datuojami I tūkst. pr. Kr.–I tūkst. po Kr. pirmąja puse (Kulikauskas, 1951a, 1951b, 1951c; Kulikauskas, 1968, p. 12–56; Merkevičius, Kanarskas, Remeikaitė, 2011, p. 139–144). Pilkapiuose ir šalia jų aptikti 29 žmonių kapai (28 degintiniai ir 1 griautinis), datuojami laikotarpiu iki Kristaus gimimo, o dviejuose pilkapiuose (Nr. 8, 11) aptikti ir 4 žirgų dantys. Svarbu paminėti, kad žirgų dantų ir kaukolė rasta ir vėlesniuose griautiniuose kapuose (Nr. 23 ir 42), kurie datuojami senuoju geležies amžiumi (Kulikauskas, 1968, p. 49–50, 52–53).

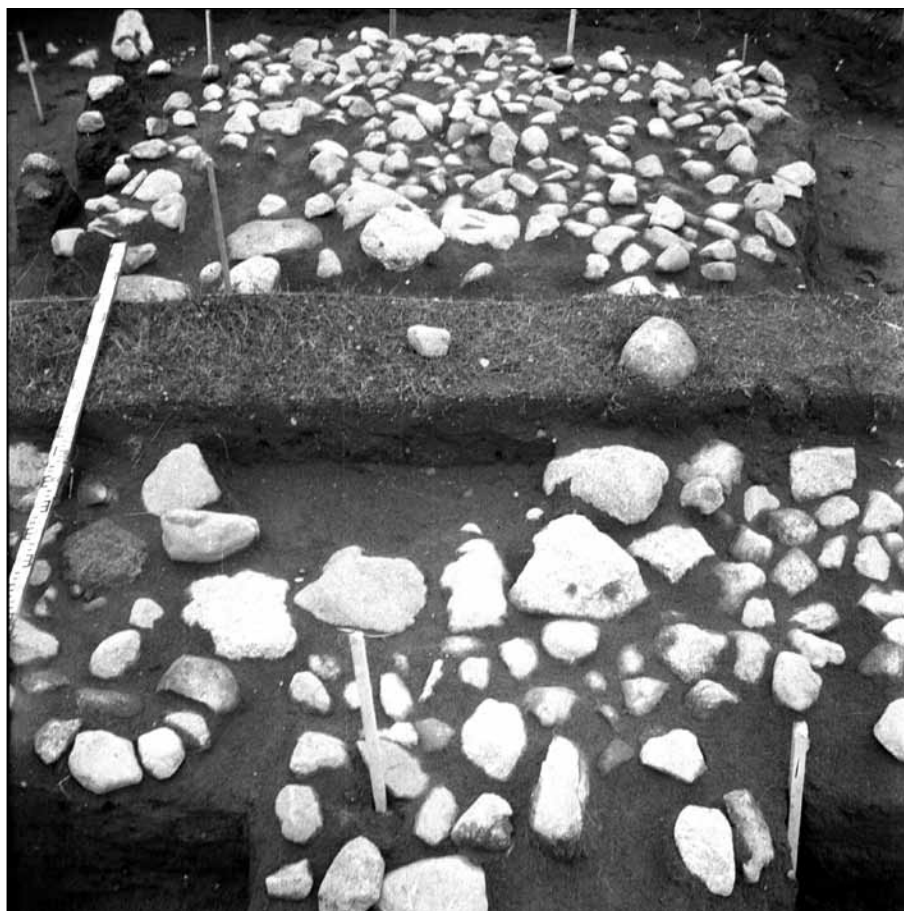
Pilkapyje Nr. 8³ du žirgo dantys rasti skirtingose sampilo vietose. Vienas jų buvo po antruoju akmenų grindiniu. Kitas aptiktas apie 70 cm gylyje, apatinėje sampilo dalyje, 120 cm į pietus nuo pilkapiro centro. Abu dantys buvo apnykę, be deginimo žymių.

Pilkapis, kuriame rasti dantys, buvo nedidelis, apie 8,5–9 m skersmens ir turėjo išlikusį apardytą apie 50 cm aukščio sampilą, kuriam įrengti panaudota kur kas daugiau akmenų nei kitiems pilkapiams. Įvairiose pilkapiro vietose rasta akmenų grindinių (1 pav.). Tyrinėtojo nuomone, pilkapiro paviršius taip pat galėjo būti išgrįstas akmenimis. Įvairiose sampilo vietose aptikta apardytų degintinių žmonių kapų – pavienių degintų kaulų ir keramikos šukių (Kulikauskas, 1951b, p. 19–24; Kulikauskas, 1968, p. 27).

Dar du žirgo dantys aptikti Kurmaičių pilkapyje Nr. 11⁴, jo rytinėje dalyje, šalia akmenų vainiko, apie 30 cm gylyje. Šis pilkapis buvo apie 70 cm aukščio ir turėjo vieną akmenų vainiką. Pasak Kurmaičių kaimo gyventojų A. Žilinsko, šioje vietoje 1940 m. rasta ne tik žirgo dantų, bet ir visa kaukolė. Šiame pilkapyje nesuardytų žmonių kapų neaptikta, keliose vietose

³ P. Kulikausko ataskaitoje dar vadinamas pilkapiu Nr. 3 (Kulikauskas, 1951b, p. 19).

⁴ P. Kulikausko ataskaitoje ir straipsnyje dar vadinamas degintiniu kapu Nr. 9, 13 (Kulikauskas, 1951c, p. 19; Kulikauskas, 1968, p. 33).



1 pav. Kurmaičių pilkapio Nr. 8 akmenų grindinys. P. Kulikausko nuotr. (LIIBR, f. 1, neg. Nr. 1312)

Fig. 1. The stone pavement of Kurmaičiai barrow No. 8. Photograph by P. Kulikauskas (LIIBR, f. 1, neg. No. 1312)

rastos degėsių koncentracijos (Kulikauskas, 1951c, p. 19; Kulikauskas, 1968, p. 33).

Kveciai. Kvecių pilkapynas (Kretingos r. sav.) įrengtas masyvioje kalvoje, į rytus–pietryčius nuo Tenžės ir Kiaulupio upelių santakos. 1963 m. du apardytus pilkapius, esančius netoli vienas kito, datuojamus I tūkstm. pr. Kr., tyrinėjo Algimantas Merkevičius. Pilkapiuose aptikta 15 degintinių žmonių kapų ir 1 griautinis žirgo kapas (Merkevičius, 1963).

Žirgo kapas surastas pilkapio Nr. 1, kurio sampilo aukštis buvo apie 1,65 m, skersmuo 13 m, pietrytinėje dalyje, sampilo apačioje, vidinėje išorinio akmenų vainiko dalyje (2, 3, 4 pav.). Žirgo palaikai apjuosti nedideliu akmenų vainiku, kuris vakarinėje dalyje greičiausiai buvo apardytas, nes šioje vietoje aptikti tik pavieniai akmenys. Rytinėje šios konstrukcijos dalyje akmenų vainiko ilgis – 2 m, o plotis – 1 m. Čia

jis jungėsi su išoriniu pilkapio akmenų vainiku. Abiejų vainikų aukštis ir konstrukcijų akmenų dydžiai buvo panašūs. Išorinis pilkapio vainikas apribojo kapą pietryčiuose ir pietuose. Žirgo kapo užpilde buvo daug angliukų ir keletas pavienių akmenų virš kapo bei po juo. Žemiau palaikų aptiktas 10–15 cm storio tamsios žemės sluoksnis su angliukais. Žirgo palaikai gerokai apnykę, išlikusi tik kaukolė, orientuota į šiaurės vakarus, ir keletas nenustatytų kaulų, rastų 50 cm į vakarus nuo kaukolės (Merkevičius, 1963, p. 17–18).

Be žirgo kapo, šiame pilkapyje rasta ir 12 degintinių žmonių kapų. Dalies mirusiųjų deginti kaulai supilti į urnas lygiu arba brūkšniuotu paviršiumi, kitų mirusiųjų palaikai supilti į duobutes arba palaidoti akmenų konstrukcijose. Pilkapyje aptikta vos keletas įkapių – susilydęs žalvarinis dirbinys kape Nr. 1 ir neapdirbtas gintaro gabalėlis kape Nr. 5 (Merkevičius, 1963, p. 4–19).



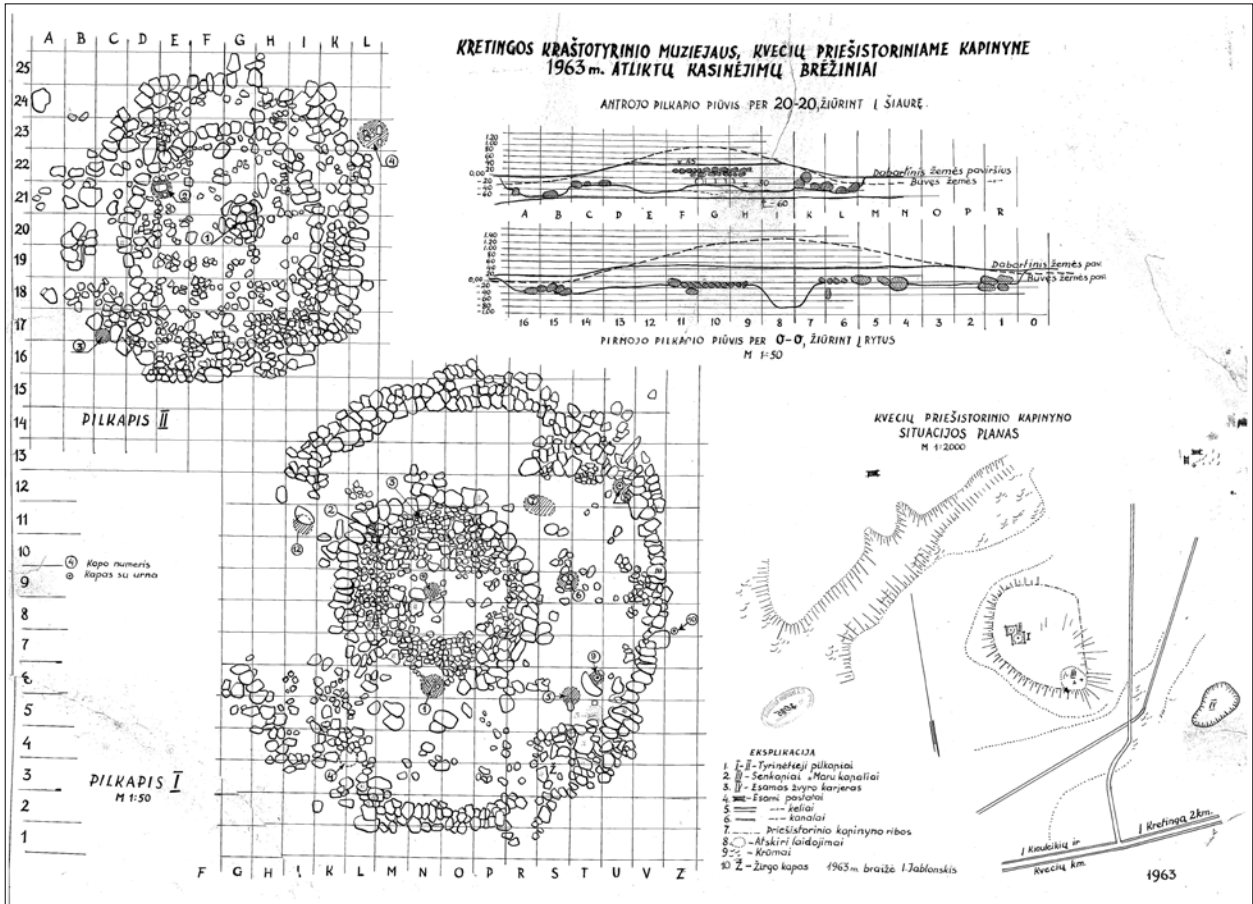
2 pav. Kvecių pilkapio Nr. 1 žirgo kapas. A. Merkevičiaus nuotr. (LIIBR, f. 1, neg. Nr. 14653)

Fig. 2. Horse burial in Kveciai barrow No. 1. Photograph by A. Merkevičius (LIIBR, f. 1, neg. No. 14653)



3 pav. Kvecių pilkapis Nr. 1 iš pietvakarių. A. Merkevičiaus nuotr. (LIIBR, f. 1, neg. Nr. 14673)

Fig. 3. Kveciai barrow No. 1 from the Southwest. Photograph by A. Merkevičius (LIIBR, f. 1, neg. No. 14673)



4 pav. Kvecių pilkapių brėžinys. Braižė I. Jablonskis (LIIBR, f. 1, b. P082)

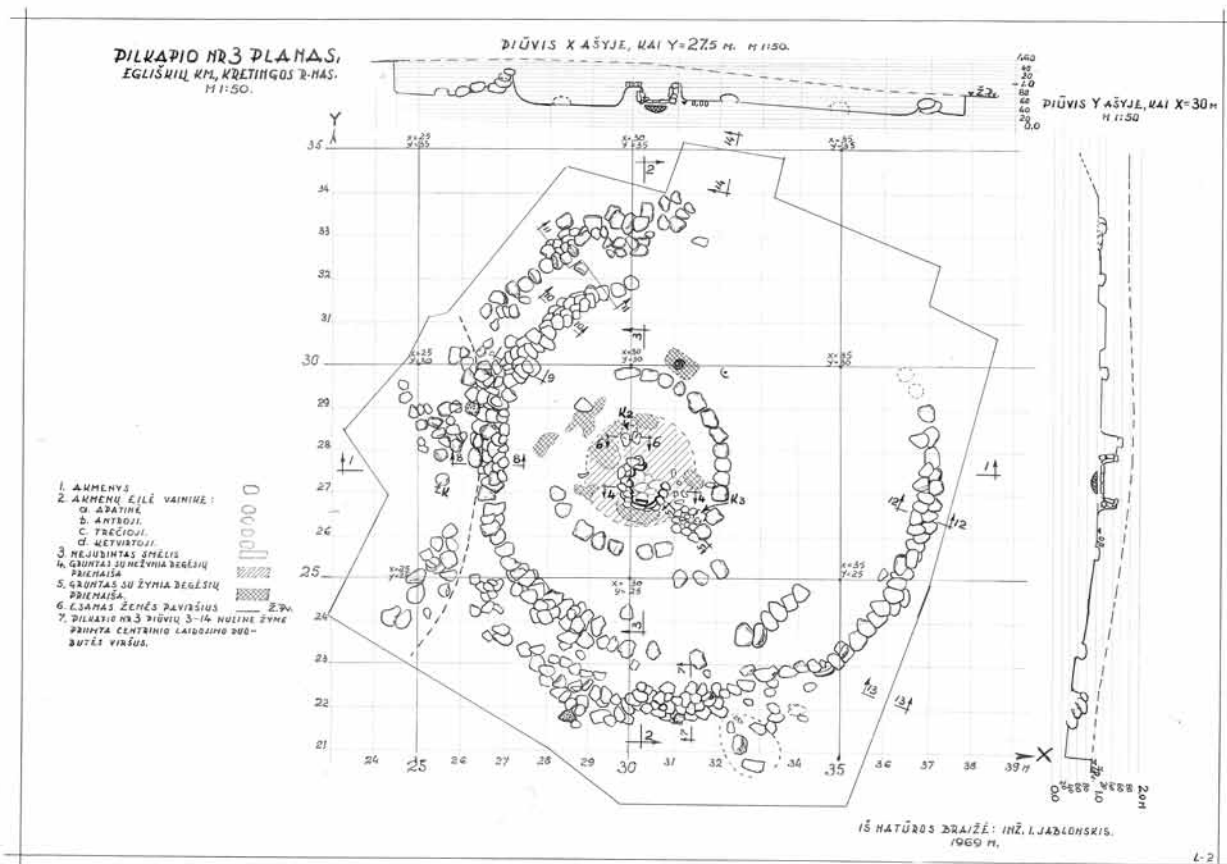
Fig. 4. Drawing of Kveciai barrows. Drawn by I. Jablonskis (LIIBR, f. 1 b. P082)

Ėgliškės. Ėgliškių pilkapynas (Kretingos r. sav.) įrengtas kairiajame Danės upės krante, netoli santakos su Šaltupio upeliu. Tai vienas plačiausiai tyrinėtų aptariamo laikotarpio laidojimo paminklų Lietuvoje. Dar XIX a. pabaigoje čia tyrimus pradėjo vokiečių archeologai Adalbertas Bezenbergeris ir Alfredas Götze (Bezenberger, 1900, S. 86–87, Abb. XI:1; XIV:2; Götze, 1914, S. 85–86, Abb. IV). Vėliau – 1969, 1974–1975 m. – tyrimus tęsė Elenos Grigalavičienės vadovaujama ekspedicija (Grigalavičienė, 1979, p. 5–43). 1980–1981 m. dar du pilkapius atrado ir ištyrė Ignas Jablonskis (Jablonskis, 1982, p. 35–37). 2005 m. pilkapyno aplinkoje tyrinėjimus vykdė Julius Kanarskas (Kanarskas, 2006, p. 113–116). Ėgliškėse iš viso kasinėti 8 pilkapiai, juose rasti 48 žmonių kapai (37 degintiniai ir 11 griautinių), o dviejuose pilkapiuose – ir žirgų kaulų.

Žirgų palaikų aptikta apardytame pilkapyje Nr. 1, kuris turėjo tris akmenų vainikus ir buvo 13–14 m

skersmens (5 pav.). Šių gyvūnų kaulai surasti tarp centrinio ir vidurinio akmenų vainikų, į pastarąjį rėmėsi žirgo kapo duobės šiaurinė dalis, kurios dugnas buvo centrinio akmenų vainiko viršutinių akmenų ir vidurinio akmenų vainiko apatinių akmenų viršaus lygyje. Tikslus palaidotų žirgų skaičius tyrinėtojos nustatytas, nes palaikai buvo labai apnykę ir apardyti. Tyrimų vadovės nuomone, šioje vietoje buvo palaidoti 2–3 žirgai. Pavienių kaulų taip pat aptikta apie 1–2 m į šiaurės vakarus nuo pagrindinės radavietės (Danilaitė, 1970a, p. 11). E. Grigalavičienės nuomone, žirgų kaulai priklauso vėlesnei gyvenvietei, kurios liekanų – kultūrinis sluoksnis, keramika, degėsingos dėmės – aptikta kasinėjant pilkapį (Danilaitė, 1970a, p. 11–12).

Vis dėlto tokia pilkapyje aptiktų žirgų interpretacija kelia abejonių. Minėtas pilkapis – kapai, jų struktūros, akmenų vainikai – buvo labai apardyti žemės darbų metu, geriau išlikusi tik apatinė sampilo dalis.



5 pav. Ēgliškių pilkapiro Nr. 1 (buv. Nr. 3) brėžinys. Braižė I. Jablonskis (LIIBR, f. 1, b. 270)

Fig. 5. Drawing of Ēgliškės barrow No. 1 (earlier No. 3). Drawn by I. Jablonskis (LIIBR, f. 1, b. 270)

Kasinėjimų metu pilkapis buvo apie 10 m atstumu nuo žvyro karjero krašto. E. Grigalavičienės minimos gyvenvietės struktūros – keramika, degėsių koncentracijos – tikriausiai buvo apardyto pilkapiro liekanos. Atkreiptinas dėmesys, kad kituose dviejuose mažiau apardytuose pilkapiuose, kurie supilti šalia, o vieno jų akmenų vainikas jungėsi su pilkapiro Nr. 1 akmenų vainiku, tyrinėtoja jokių gyvenvietės pėdsakų neaptiko (Grigalavičienė, 1974). Tai, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis buvo paplitęs tik nedidelėje, vieno labai apardyto pilkapiro Nr. 1 teritorijoje, kelia didelių abejonių dėl tyrinėtojos surastų struktūrų interpretacijos. Šiame straipsnyje keliami hipotezė, kad Ēgliškių pilkapyje Nr. 1, kaip ir Kvecių pilkapyje, tarp akmenų vainikų, pilkapiro naudojimo laikotarpiu buvo palaidotas vienas ar keli žirgai.

Pilkapyje Nr. 1 tik centrinėje akmenų vainiko dalyje išliko trys degintiniai žmonių kapai be įkapių, o kitose pilkapiro dalyse aptikta apardyto žmonių kapų

pėdsakų: degintinių kaulų, įvijinis antsmilkinis, gintaro gabalėlių (Danilaitė, 1970b, p. 39–43; Grigalavičienė, 1979, p. 6–7, 29–32).

Žirgų dantų taip pat aptikta pilkapyje Nr. 2, įrengtame į vakarus nuo pilkapiro Nr. 1, kur jų vainikai jungėsi. Šio pilkapiro skersmuo buvo 11,5 m, o aukštis – 1,2 m. Žirgų dantų aptikta pilkapiro šiaurinėje–šiaurės rytinėje pusėje, duobėje, kuri pradėjo ryškėti iš karto po velėna ir tęsėsi iki pat pilkapiro pagrindo (Grigalavičienė, 1974, p. 3, 6). Be žirgų dantų, pilkapyje rasti 8 degintiniai ir 2 griautiniai žmonių kapai. Deginti mirusieji palaidoti be įkapių, tik kape Nr. 6 aptiktos dvi geležinės apyrankės (?) ir puodelis. Griautiniuose kapuose rasta daugiau įkapių: smeigtukas žiedo formos galvute, sudėtinė apyrankė, deformuotas neaiškios paskirties dirbinys ir juostinė apyrankė (Grigalavičienė, 1977, p. 46–48; Grigalavičienė, 1979, p. 7–13, 29–32, 36).

ŽIRGŲ LAIDOJIMO PRADŽIA RYTŲ BALTIJOS REGIONE

Turimais duomenimis, žirgų laidojimas Baltijos regione akmens amžiuje dar nebuvo praktikuotas, nors kauliniai dirbiniai, kaip įkapės, – kabučiai iš šio gyvūno kaulų – aptikti akmens amžiaus Zvejniekų kapinyne kartu su kabučiais iš kitų laukinių gyvūnų dantų (Zagorskis, 1987, p. 67–69). Ankstyvajame metalų laikotarpyje įvairiose regiono dalyse įvyko svarbus laidosenos pokytis – pradėtos laidoti tam tikros žirgų kūno dalys. Ankstyviausiai datuojamas toks laidojimo atvejis yra žinomas centrinėje Rytų Baltijos regiono dalyje, Reznių (Rēznes) pilkapyne (Latvija). Pilkapynas, kuriame žinomi 8 pilkapiai, įrengtas Dauguvos upės dešiniajame krante, masyvioje aukštumoje. Tyrinėjame trijų sluoksnių, 3 m aukščio ir 20 m skersmens pilkapyje Nr. 2 net 128-iose vietose buvo rasta žirgų dantų. Šiame pilkapyje mirusieji laidoti nuo II tūkstm. pr. Kr. paskutinio ketvirčio (pirmas kapų sluoksnis) iki I tūkstm. pr. Kr. vidurio (trečias kapų sluoksnis), taigi toks laidojimo ritualas, kurio metu žirgo dantys laidojami pilkapyje, buvo atliekamas apie 1000 metų (Граудонис, 1967, с. 34–39, рис. 18–19; Gimbutienė, 1985, p. 71). To paties laikotarpio žirgų palaikų aptikta ir keliuose kapinyuose su akmenų cistomis – dėžėmis šiaurės ir šiaurės rytų Estijoje. Vienas tokių kapinytų – Rebala, kurioje keletas žirgo dantų ir kaukolės fragmentų rasti netoli žmonių palaikų. Žirgo kaulų taip pat aptikta Muuksi ir Iru kapinyuose su akmenų cistomis – dėžėmis. Kapinyuose taip pat rasta kitų gyvūnų kaulų, pavyzdžiui, Muuksi kapinyne rasta ir avies / ožkos, galvijų, kiaulės, ruonio ir šuns kaulų (Maldre, Luik, 2009, p. 38; Laneman, Lang, 2013, p. 113). Minėti kapinynai datuojami vėlyvuju žalvario ir ankstyvuju geležies amžiumi (1100–200 m. pr. Kr.) (Lang, 2007, p. 161–164, fig. 97). Keletas žirgų kaulų aptikta ir *tarand* tipo kapuose, kurie datuojami ankstyvuju ir senuoju geležies amžiumi (Maldre, Luik, 2009, p. 38). Lietuvoje, kaip ir kitose Rytų Baltijos regiono šalyse, šis paprotys ankstyvajame metalų laikotarpyje tik pradėjo formotis ir dar nebuvo išsigejęs. Dėl nedidelio kiekio tikslesnės chronologijos įkapių pilkapiuose ir radioanglies datų trūkumo neįmanoma nustatyti tikslios papročio laidoti žirgą atsiradimo datos. Visi laidojimo paminklai, kuriuose aptikta žirgų kūno dalių, priskiriami vėlyvojo žalvario

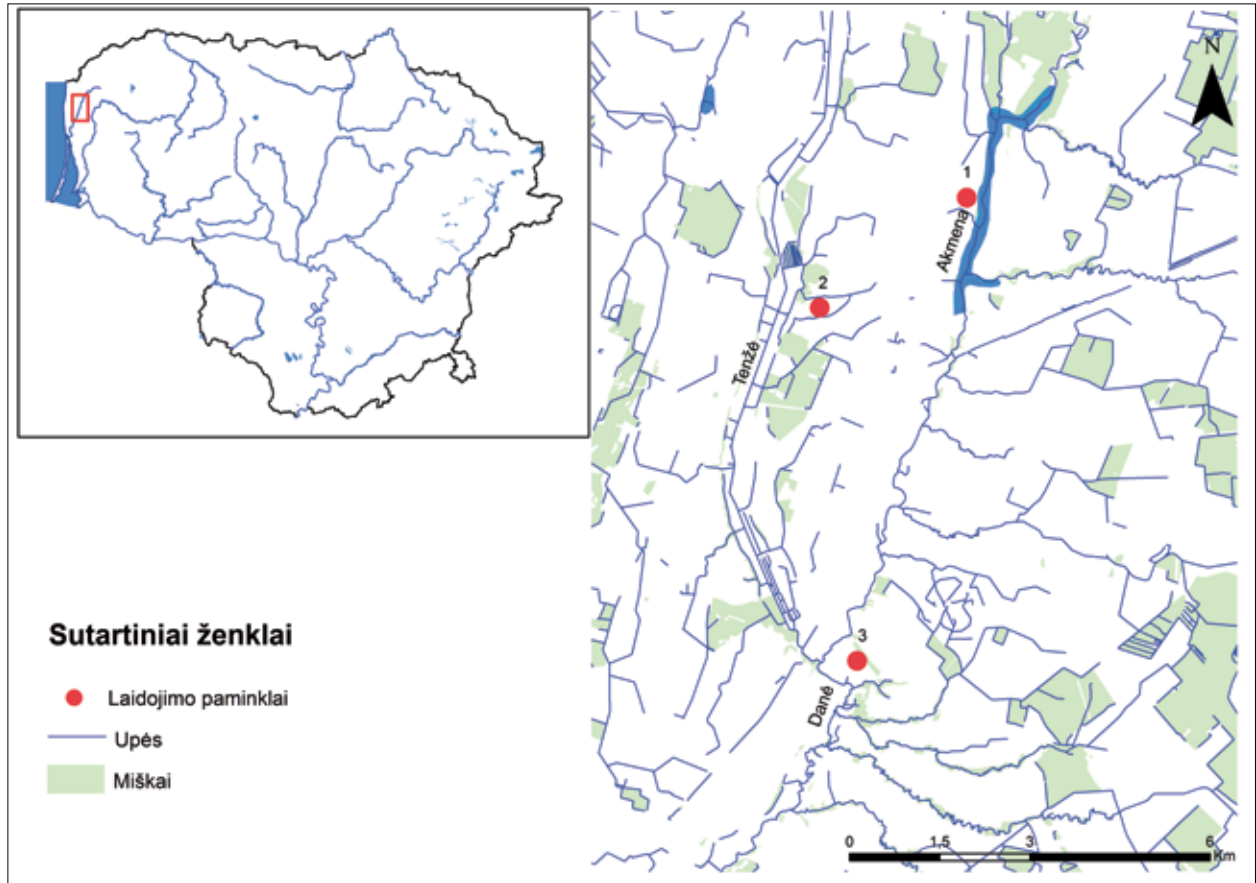
amžiaus pabaigai–ankstyvajam geležies amžiui (Merkevičius, 2014, p. 42, 71, 77).

ŽIRGŲ PALAIKŲ PILKAPIUOSE VAKARŲ LIETUVOJE INTERPRETACIJA

Žirgų palaikų aptikta ankstyvojo metalų laikotarpio laidojimo objektuose nedidelėje Vakarų Lietuvos teritorijos dalyje (6 pav.), o juos vieną nuo kito skiria tik kelių kilometrų atstumas. Kurmaičių ir Kvecių pilkapynai nutolę vienas nuo kito apie 3 km, Ėgliškių ir Kvecių pilkapynai įrengti apie 5,5 km, o Kurmaičių ir Ėgliškių pilkapynai – apie 7,5 km atstumu vienas nuo kito. Senajame geležies amžiuje žirgų laidojimas Vakarų Lietuvoje išplito ir tapo išskirtiniu šio regiono bruožu. Vakarų Lietuvoje žinomas 21 senojo geležies amžiaus kapinynas, kuriuose rasti 86 žmonių kapai su žirgais (Bliujienė, Butkus, 2007, p. 109).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Vakarų Lietuvoje I tūkstm. pr. Kr. mirusieji laidoti ne tik pilkapiuose, bet ir plokštiniuose kapuose (Merkevičius, 2014), tačiau žirgų palaikų pastaruosiuose kapuose ar jų aplinkoje neaptikta. Nors žirgų kūno dalys laidotos tuose pačiuose pilkapiuose kaip ir žmonės, jų palaikai nesietini su konkrečiais žmonių kapais, nes aptikti toliau nuo jų, o Kvecių pilkapyje žirgui netgi suformuota atskira akmenų konstrukcija, kuri buvo labai panaši į akmenų konstrukcijas, suformuotas kai kuriems sudegintų žmonių kapams, o tai leidžia teigti, kad šiam gyvūnui naudota tokia pati materialinės kultūros simbolika kaip ir žmonėms. Svarbu ir tai, kad šio gyvūno kapas įrengtas vidinėje pilkapio dalyje, o vienas iš bendruomenės mirusiųjų (kapas Nr. 10) palaidotas 20 cm už išorinio akmenų vainiko (4 pav.) (Merkevičius, 1963, p. 15–16). Tokį žmogaus kapo įrengimą už pilkapio ribų galėjo sąlygoti įvairios priežastys: mirties laikas ar aplinkybės, socialinis statusas ar kt. Žirgo palaidojimas vidinėje pilkapio dalyje – toje pačioje erdvėje su kitais bendruomenės nariais, o ne jo atskyrimas ir laidojimas už pilkapio ribų, rodo šio gyvūno svarbą aptariamo laikotarpio bendruomenėje.

Pilkapiuose surasti žirgų kaulai, kaip nurodo tyrimų autoriai, neturėjo deginimo žymių (Kulikauskas, 1951a, 1951b, 1951c; Merkevičius, 1963; Danilaitė, 1970a; Grigalavičienė, 1974), o dauguma tuose pilkapiuose aptiktų žmonių palaikų buvo sudeginti. Atkreiptinas dėmesys, kad Reznių (Rēznes) pilkapyne



6 pav. Ankstyvojo metalų laikotarpio žirgų palaikų radavietės pilkapiuose Vakarų Lietuvoje. 1 – Kurmaičiai, 2 – Kveciai, 3 – Ėgliškės. Žem. sud. L. Muradian

Fig. 6. Locations of Early Metal period barrows with horse remains in West Lithuania. 1 – Kurmaičiai, 2 – Kveciai, 3 – Ėgliškės (map composed by L. Muradian)

nedegintų žirgų dantų rasta degintinių ir griautinių žmonių kapų aplinkoje (Граудонис, 1967, c. 34–37). Iš to galima spręsti, jog, kad ir koks – inhumacinis ar kremacinis – mirusių žmonių laidojimo paprotys vyravo, žirgų kūno dalys dėl tam tikrų priežasčių, susijusių su laidojimo ritualais, laidotos tik nedegintos. Be to, pilkapiuose Vakarų Lietuvoje iki šiol neaptiktas visas žirgo skeletas. Kurmaičių pilkapyne rasta žirgų dantų, Kvecių pilkapyne – žirgo kaukolė ir keletas nenustatytų kaulų, Ėgliškių pilkapyne – dantų ir neidentifikuotų atskirų žirgų kūno dalių. Vėlesniu laikotarpiu – senajame geležies amžiuje – šioje srityje išplitus žmonių kapams su žirgais, taip pat buvo laidotos tik tam tikros žirgų kūno dalys. Dažniausiai laidota žirgo galva, rečiau galva ir kojos; galva, kojos, stuburo ir šonkaulių dalys; dantys ir kojos ar tik pavieniai dantys, tik viename kape palaidotas visas žirgas (Bliujienė, Butkus, 2007, p. 96–98, 110). Vien tik žirgų dantys

aptikti ir žalvario amžiaus Reznių (Rėznes) pilkapyne (Граудонис, 1967, c. 34–39, рис. 18–19). Marijos Gimbutienės nuomone, „galbūt arklio dantys reiškė visą žirgą, kuriuo palaidotasis privalėjo joti į mirusiųjų karalystę, arba gal turėjo magišką galią, nes žirgas buvo šventas Dangaus šviesos dievo gyvulys“ (Gimbutienė, 1985, p. 71). Toks kūno dalių laidojimas gali būti aiškinamas *pars pro toto* principu, kai tam tikra žirgo kūno dalis laidojimo ritualuose simbolizavo visą žirgą (Bliujienė, Butkus, 2007, p. 98).

Žirgų laidojimo pradžia žymi svarbius to meto visuomenės dvasinio gyvenimo ir pasaulėžiūros pokyčius. Aptariamuoju laikotarpiu žirgas ne tik laidotas, bet maždaug nuo II tūkstm. pr. Kr. vidurio gana dažnai vaizduotas ritualiniuose ir su mirusiųjų laidojimu susijusiuose objektuose, kurių aptikta įvairiuose Europos regionuose, taip pat Baltijos regione. Trundholmo (Trundholm) (Danija) pelkėje rastas paaukotas dirbinys,

šešių ratų metalinis vežimas, tempiamas žirgo, kuriame buvo ovalo formos ornamentuotas diskas. Viena jo pusė interpretuojama kaip simbolizuojanti dieną, kita – naktį. Dirbinys datuojamas ankstyvojo žalvario amžiaus pabaiga (XIV a. pr. Kr.). Remiantis ornamentų – įvijų skaičiavimais, keliama hipotezė dėl šio dirbinio kaip kalendoriaus funkcijos (Randsborg, 2009, p. 60–70). Kiviko (Kivik) apie 75 m skersmens ir apie 7 m aukščio pilkapyje (Pietų Švedija, Skonė) rastose akmeninėse kapo plokštėse vaizduojami įvairūs su mirusiųjų laidojimo ritualais susiję simboliai, tarp jų yra ir du žirgai, tempiantys dviratį vežimą su žmogumi (Goldhahn, 2008, p. 56–65). Šis kapas datuojamas apie 1300 m. pr. Kr. (Sherratt, 1994, p. 248). Labai panašus simbolis aptiktas Velke Raškovce (Velké Raškovce) vietovėje Vidurio Europoje (Slovakija) degintiniame kape ant amforos, kuri datuojama taip pat 1300 m. pr. Kr. Jos viršutinėje dalyje vaizduojami dviejų ratų vežimai, tempiami dviejų žirgų, už kurių stovi žmogus, o apatinėje dalyje, tarp įvijinio motyvo tarpų, – simbolinės žmogaus figūros ir dviejų žirgų galvos (Furmanek, 1998, p. 244). Žirgų vaizdavimo atvejų ritualiniuose dirbiniuose I tūkstm. pr. Kr. Baltijos regione ir kituose Europos regionuose dar pagausėjo. Vienas išskirtinių šio laikotarpio dirbinių – III–II a. pr. Kr. datuojamas sidabrinis indas, aptiktas Gundestrupo (Gundestrup) pelkėje (Danija), kuris, manoma, paaukotas tam tikrų ritualų metu. Jame tarp įvairių kitų motyvų vaizduojamas jojimas žirgais bei kitos karinės ir ritualinės scenos (Cunliffe, 1994, p. 366). Įvairūs archeologiniai duomenys rodo, kad II–I tūkstm. pr. Kr. Baltijos regione pradėjo formuotis išskirtinis žirgo vaidmuo praeities bendruomenių dvasiniame gyvenime ir ritualuose.

ŠALTINIAI

Danilaitė E. 1970a. *Egliškių pilkapių, Kretingos raj., tyrinėjimai 1969 m.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 270.

Grigalavičienė E. 1974. *Egliškių pilkapių tyrinėjimai 1974 metais (Egliškiei II, Žalgirio apyl., Kretingos raj., kol. „Tarybų šalis“).* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 590.

Kulikauskas P. 1951a. *Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Kurmaičiai, Kretingos raj. 1948 m. tyrinėjimai. Įrašas padarytas iš 1948 metų žvalgomosios ekspedicijos dienoraščio, psl. 57–62.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 9, p. 1–4.

IŠVADOS

1. Ankstyviausi žirgų palaikai laidojimo paminkluose aptikti nedidelėje Vakarų Lietuvos teritorijos dalyje, prie Akmenos, Danės ir Tenžės upių – Kvecių, Kurmaičių ir Ėgliškių pilkapiuose, kurie įrengti nuo 3 km iki 7,5 km atstumu vienas nuo kito.
2. Ankstyvuojant metalų laikotarpiu laidos tik tam tikros žirgų kūno dalys. Kvecių pilkapyje rasta kaukolė ir keli neidentifikuoti žirgo kaulai, Kurmaičių pilkapiuose aptikta tik žirgų dantų, o Ėgliškių pilkapiuose – dantų ir neidentifikuotų atskirų žirgo (-ų) kūno dalių.
3. Visuose trijuose pilkapyuose aptikti žirgų kaulai neturėjo deginimo žymių, nors aptariamuoju laikotarpiu vyravo mirusiųjų deginimo paprotys.
4. Žirgų kūno dalių rasta įvairiose pilkapių vietose. Kurmaičiuose žirgų dantų aptikta pilkapių sampluose, Ėgliškėse – rasta tarp centrinio ir vidurinio pilkapio akmenų vainikų bei sampile netoli išorinio akmenų vainiko, o Kvecių pilkapyje žirgui įrengtas atskiras akmenų vainikas. Visais atvejais žirgų palaikai buvo toliau nuo žmonių kapų, todėl su konkrečiais žmonių kapais nėra siejami.
5. Žirgų laidojimo pradžia Vakarų Lietuvoje datuojama vėlyvojo žalvario amžiaus pabaiga–ankstyvuojant geležies amžiumi ir siejama su išskirtinės žirgo padėties formavimusi Baltijos regione II ir I tūkstm. pr. Kr.

Padėka. Dėkojame Rėdai Nemickienei už pagalbą rengiant iliustracinę medžiagą.

Kulikauskas P. 1951b. *Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Kurmaičiai, Kretingos rajonas, Klaipėdos sritis. LTSR MA Lietuvos istorijos instituto 1950 m. liepos 3–27 d. vestų ankstyvojo geležies amžiaus pilkapių tyrinėjimų dienoraštis.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 9.

Kulikauskas P. 1951c. *Kurmaičių pilkapių (Kretingos raj.) 1948, 1950 ir 1951 m. tyrinėjimai. Tyrinėjimai Kurmaičiuose 1951 metais.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 9.

Merkevičius A. 1963. *Kvecių km. (Kretingos raj.) pilkapių-kapinyno kasinėjimų ataskaita. 1963. VIII.2–27 d.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 186.

LITERATŪRA

- Adams D. Q., Mallory J. P., Miller D. 1997. Horse. J. P. Mallory, D. Q. Adams (eds.) *Encyclopedia of Indo-European Culture*. Taylor & Francis, p. 273–279.
- Alseikaitė-Gimbutienė M. 1946. *Die Bestattung in Litauen in der vorgeschichtlichen Zeit*. Tübingen.
- Anthony D. W. 2007. *The Horse, the Wheel, the Language. How Bronze-Age Riders from the Eurasian Steppes shaped the Modern World*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Bezenberger A. 1900. Fundberichte. Hügelgräber bei Eglischken, Kr. Memel. *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia für die Vereinsjahre 1896–1900*, 21. Heft. Königsberg i. Pr., S. 86–87, Abb. XI, XIV:2.
- Bliujienė A., Butkus D. 2007. Armed men and their riding horses as a reflection of warriors hierarchy in Western Lithuania during the Roman Iron Age. *Archaeologia Baltica*, 8, p. 95–116.
- Bradley R. 2005. *Ritual and Domestic Life in Prehistoric Europe*. London, New York: Routledge.
- Cunliffe B. 1994. Iron Age societies in Western Europe and beyond, 800–140 BC. B. Cunliffe (ed.) *The Oxford Illustrated Prehistory of Europe*. Oxford, New York: Oxford University Press, p. 336–372.
- Danilaitė E. 1970b. Egliskių, Kretingos raj., pilkapių tyrinėjimai 1969 metais. *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1968–1969 m.*, p. 39–43.
- Daugnora L. 1994. Marvelės kapinyno žirgai. A. Astruskas (sud.) *Vidurio Lietuvos archeologija. Konferencijos medžiaga*. Vilnius, p. 86–90.
- Daugnora L., Girininkas A. 1996. *Osteoarcheologija Lietuvoje. Vidurinysis ir vėlyvasis holocenas*. Vilnius.
- Demakopoulou K., Eluère C., Jensen J., Jockenhövel A., Mohen J.-P. 1998. *Gods and Heroes of the European Bronze Age*. Thames and Hudson.
- Furmanek V. 1998. Amphora with wagon scene. K. Demakopoulou, C. Eluère, J. Jensen, A. Jockenhövel, J.-P. Mohen (eds.) *Gods and Heroes of the European Bronze Age*. Thames and Hudson, p. 244.
- Gimbutas M. 1991. *The Civilization of the Goddess. The World of Old Europe*. Harper, San Francisco: A Division of HarperCollins Publishers.
- Gimbutienė M. 1985. *Baltai priešistoriniais laikais. Etnogenezė, materialinė kultūra, mitologija*. Vilnius: Mokslas.
- Girininkas A., Daugnora L., Antanaitis-Jacobs I. 2009. When did domesticated horses appear in Lithuania? *Archaeologia Baltica*, 11, p. 22–31.
- Grigalavičienė E. 1979. Egliskių pilkapiai. *Lietuvos archeologija*, 1, p. 5–43.
- Grigalavičienė E. 1995. *Žalvario ir ankstyvasis geležies amžius Lietuvoje*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Goldhahn J. 2008. From monuments in landscape to landscapes in monuments: Monuments, death and landscape in Early Bronze Age Scandinavia. A. Jones (ed.) *Prehistoric Europe. Theory and Practice*. Wiley–Blackwell, p. 56–86.
- Götze A. 1914. Hügelgräber bei Eglie–Niclau, Kr. Memel. *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia*, 23. Heft. I. Teil. Königsberg i. Pr., S. 85–87, Abb. IV.
- Jablonskis I. 1982. Egliskių pilkapiai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, p. 35–37.
- Kanarskas J. 2006. Egliskių (Andulių) kapinynas. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2005 metais*, p. 113–116.
- Kulikauskas P. 1968. Kurmaičių kapinynas. *Lietuvos archeologiniai paminklai. Lietuvos pajūrio I–VII a. kapinynai*. Vilnius, p. 12–56.
- Laneman M., Lang V. 2013. New radiocarbon dates for two Stone-cist graves at Muuksi, Northern Estonia. *Estonian Journal of Archaeology*, 17, 2, p. 89–122.
- Lang V. 2007. The Bronze and Early Iron Ages in Estonia. *Estonian Archaeology*, 3. Tartu University Press Humaniora: archaeologica.
- Lasota-Moskalewska A., Szymczak K., Khudzhazarov M. 2009. A problem of the earliest horse domestication. Data from the Neolithic camp Ayakagyta ‘The site’, Uzbekistan, Central Asia. *Archaeologia Baltica*, 11, p. 14–21.
- Luik H., Maldre L. 2007. Bronze Age bone artefacts from Narkūnai, Nevieriškė and Kereliai fortified settlements. Raw materials and manufacturing technology. *Archaeologia Lituana*, 8, p. 5–39.
- Maldre L., Luik H. 2009. The horse in Estonia in the Late Bronze Age: Archaeozoological and archaeological data. *Archaeologia Baltica*, 11, p. 37–47.
- Merkevičius A., Kanarskas J., Remeikaitė L. 2011. Tyrinėjimai Kurmaičių mikroregione. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais*, p. 139–144.
- Merkevičius A. 2014. *Ankstyvojo metalų laikotarpio laidojimo paminklai Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Pearson M. P. 2008. *The Archaeology of Death and Burial*. Texas A&M University Press College Station.
- Puzinas J. 1938. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys (1918–1938 m. Lietuvos proistorinių tyrinėjimų apžvalga). L. Karsavinas (red.) *Senovė. Istorijos skyriaus darbai*, 4. Kaunas, p. 173–304.
- Randsborg K. 2009. Spirals! Calendars in the Bronze Age in Denmark. *Adoranten*, p. 60–70 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.rockartscandinavia.com/images/articles/randsborga9.pdf>> [žiūrėta 2015 m. spalio 10 d.].
- Sherratt A. 1994. The emergence of elites: Earlier Bronze Age Europe, 2500–1300 BC. B. Cunliffe (ed.) *The Oxford Illustrated Prehistory of Europe*. Oxford, New York: Oxford University Press, p. 244–276.
- Tautavičius A. 1981. Taurapilio „Kunigaikščio“ kapas. *Lietuvos archeologija*, 2, p. 18–43.
- Zagorskis F. 1987. *Zvejnieku akmens laikmeta kapulauksai*. Rīga: Zinātne.
- Граудонис Я. Я. 1967. Латвия в эпоху поздней бронзы и раннего железа. Рига.
- Куликаускене Р. 1953. Погребения с конями у древних Литовцев. *Советская археология*, 17, с. 211–222.

THE EARLIEST HORSE REMAINS IN BURIAL SITES IN LITHUANIA

Algimantas Merkevičius, Lijana Muradian

Summary

The custom to bury horses in the East Baltic region spread after the birth of Christ. Horse graves found in the territory of Lithuania mostly date to the first millennium AD and the first half of the second millennium AD. However, origins of the custom to bury horses in the territory of Lithuania can be traced back to the Early Metal Period. In this article, the material of the earliest horse remains in burial sites found in the territory of Lithuania are analysed and interpreted.

The earliest horse remains in funerary context were found in five mounds within three barrow cemeteries: Kurmaičiai, Kveciai and Ėgliškės, located in the western part of Lithuania – near Akmena, Tenžė, and Danė rivers respectively. The barrow cemeteries were arranged within 3 to 7.5 kilometres of each other. Barrow mounds dating to the Early Metal Period usually contained only certain horse body parts rather than the whole skeleton. Four horse teeth were found in *Kurmaičiai* barrow mounds no. 8 and 11 – two on each mound. *Kveciai* barrow mound no. 1 contained a horse skull and a few unidentified horse bones. These bones were placed within a stone structure, which was probably disturbed at some point because the western part had only a few isolated stones left. The surviving stone structure on the eastern side was 2 metres long and 1 metre wide. Here it connected to the external stone circle of the barrow. *Ėgliškiai* barrow mound no. 1 contained unidentified disarticulated

horse bones, scattered in a 1 square metre area between the central and middle stone circles. Barrow mound no. 2 contained several horse teeth, found near the external stone circle.

Horse bones showed no signs of burning, even though cremation was the dominant burial custom during this period. Most of the barrow mounds contained cremated human remains, with the exception of mound no. 2 in *Ėgliškiai*, which contained two inhumations. Some cremated human remains were placed in urns with smooth or brushed surface; others were placed in small pits or surrounded by stone arrangements. Grave goods were scarce in cremation burials but they appear more frequently with inhumations. Horses were buried at a distance from human graves, so the remains of these animals were not associated with any specific human grave in the barrows. Furthermore, the horse grave in *Kveciai* was separated from human graves by a stone structure, which was very similar to the stone structures formed for human graves. It appears that in *Kveciai* barrow humans and horses were buried using the same symbols of material culture. The beginning of the custom to bury horses in Western Lithuania dates back to the end of the Late Bronze and Early Iron Ages. These changes in burial traditions are associated with the formation of special status of horses in the Baltic region during the second and first millennium BC.

Translated by *Lijana Muradian*

Iteikta 2015 m. spalio mėn.